

Přehled zásad občanského práva

Zásady vyjadřující tendenci k individuální svobodě

Svoboda a její dílčí projevy

- Svoboda je (preprávním) východiskem úpravy všech částí OP – konkrétně:
- Obecná část OP: subjektivita, způsobilost k PÚ, individ. svoboda (ochr. osobnosti)
- Vlastnictví:majetková svoboda (podstatou maj. převaha)-regulace= soubor omezení
- Smluvní závazky:smluvní svoboda-rovnost-vyváženost
- Odpovědnost:deliktní způsobilost, individuální autonomie (původně včetně ius nocendi-abutendi)-neminem laedere
- Dědictví:autonomie vůle zůstavitele-majetková kontinuita-cílem vyvažování mezi vůlí zůstavitele a majetkovou kontinuitou

Zásady přiřazené ke svobodě

- Autonomie (vůle)
- „Vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno“
- Dispozitivnost
- Vigilantibus iura scripta sunt

Autonomie (vůle) I

- Přímý odraz svobody individua

Dvě dimenze :

- Pasivní (objektivním právem vytvořený rámec pro svobodné chování osob)
- Aktivní (autonomie vůle jako předpoklad rozumové a volní interakce osob v režimu obč. práva)

Autonomie vůle II

Projevy autonomie vůle v obč.právu:

- 1) Autonomie volby učinit úkon či nikoli
- 2) Autonomie volby adresáta úkonu
- 3) Autonomie volby obsahu úkonu
- 4) Autonomie volby formy úkonu
- 5) Autonomie volby vlastního soudce ??

Vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno

- Jde o právní techniku (metodu), realizující primární místo svobody osoby v systému (soukromo-)občanskoprávní regulace
- Ústavní výraz v čl. 2 odst. 3 a contrario čl. 2 odst. 2 Listiny
- Řeší:
 - proces odvozování právního postavení osoby v SP
 - relevanci právem výslovně neregulovaného chování

Dispozitivnost I

- Je odvozena z autonomie vůle a „vše je dovoleno..“
- Řeší možnost autonomní tvorby právních vztahů jejich účastníky
- Základní nástrojem:
 - dispozitivní předpisy OP
 - smlouva (dohoda)

Dispozitivnost II

- Identifikace ustanovení dispozitivní povahy:
 - § 2 odst. 3 OZ

Další relevantní ustanovení:

- § 51 OZ (nepojmenované smlouvy)
- § 491 OZ (vznik závazků z nepojmenovaných smluv)

Ostatní odvětví SP mají dispozitivnost upravenou odlišně (ObchZ v části III enumerativně..)

„Vigilantibus iura scripta sunt“

- Je doplňkem autonomie vůle
- Vyjadřuje požadavek komplexní způsobilosti využít prostoru vytvořeného pro aktivitu osob v rámci SP(OP) pro dosažení své svých individuálních zájmů a společenské emancipace

Zásady vyjadřující tendenci k rovnosti-nerovnosti-spravedlnosti

- Ekvita
- Dobré mravy
- Veřejný pořádek
- Zákaz zneužití
- Demokratismus
- Ochrana slabšího

Ekvita jako zásada a jako obecný cíl práva

- Ekvita - zobecňující pojem v časově i prostorově diferencované skupině kritérií, mezi nimiž místo nejvíce se blíží ekvitě zaujímají dobré mravy.
- Původ – římské právo v období prétorského nalézání práva (formule „...sed haec aequitas suggerit..“).
- Původní funkce – odstranění tvrdosti formálního uplatnění pravidla XII. tabulí
- Obecný společenský kontext – zdůraznění sociální funkce práva
- V současnosti součást *equity law* v anglickém systému práva

Dobré mravy I

- Historický vznik dobrých mravů : zdroj v římském právu v období jeho přechodu od formálního uplatňování pravidel Zákona XII tabulí k prétorskému nalézání práva. Dobré mravy (*bonae mores*) jsou spolu s dobrou vírou (*bona fides*), zákazem zneužití práva (*abusus iuris*), *exceptio doli* aj. **jedním z nejobecněji pojatých výrazů ekvity** (*aequitas*) jako pojmu vyššího řádu, naplňující v procesu nalézání práva požadavek: „*ius est ars boni et aequi*“ (*Celsus*), resp. *maximu iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, neminem ledere...*, a vedoucí k překonání důsledků formálního užití zákona XII. tabulí:“*Summum ius, summa iniuria*“.

Dobré mravy II

- Vymezení **pojmu**: dobré mravy charakterizovány svou nedefinovaností a nedefinovatelností.
- Normativní **funkce** dobrých mravů je v psaných právních řádech kontinentálního typu vymezena jejich posláním, který jim stanoví zákonodárce. Obecně jejich funkce spočívá v možnosti modifikovat nebo dokonce zakázat práva a povinnosti vyplývající z příslušné právní úpravy, resp. výkon těchto práv a povinností, pokud jsou v rozporu s dobrými mravy.

Dobré mravy III

- Dobré mravy jako **legální pojem užívaný v OZ** § 3 odst. 1, § 39 (zákaz výkonu práv v rozporu s dobrými mravy, absolutní neplatnost právního úkonu příčícího se dobrým mravům), § 424 (náhrada škody), 469a (vydědění), 471 (dohoda o přenechání předluženého dědictví), 482 (dědická dohoda), 564 (doba plnění), 630 (vrácení daru), 711 odst. 2 písm.a) (důvod výpovědi z nájmu bytu). Pozn.: Ve významu DM užívá OZ výrazu dobrá víra v § 53 odst. 3 a 56 odst. 1.
- Dobré mravy **v judikatuře** – rozsáhlá aplikace. NS SR: rozsudek ze dne 21. 8. 1997, sp. zn 3 Cdo 191/96, publikovaném pod č. R 88/1998: *„dobré mravy (boni mores) patria k zásadám súkromného práva, bývajú užívané ako kritérium obmedzujúce subjektívne práva v ich obsahu alebo častejšie obmedzujúce výkon subjektívnych práv. Dobré mravy hoci sú zákonným pojmom, a teda majú funkciu normotvornú, nie sú zákonom definované. Ich obsah spočíva vo všeobecne platných normách morálky, pri ktorých je daný všeobecný záujem ich rešpektovania. Posúdenie konkrétneho obsahu pojmu dobré mravy patrí vždy od prípadu k prípadu sudcovi.“*

Dobré mravy IV

- Dobré mravy a evropské právní prostředí (namísto dobré mravy užívány Good Faith a Fair Dealing)
- Shrnutí: dobré mravy v českém právu: jedna ze stěžejních zásad soukromého práva, ztělesňující fundamentální společenské hodnoty. Tato zásada má normativní funkci; slouží k nalézání spravedlivého řešení tam, kde by formální aplikace právních norem vedla k neudržitelným výsledkům.

Veřejný pořádek

- Jde o pojem soukromého práva – užívá např. úprava ochranných známek či NOZ
- Obsah sleduje pořádek v uspořádání veřejných záležitostí a jeho respektování v soukromoprávních vztazích (např. „necudné“ označení výrobku)
- Rozdíl od dobrých mravů:
 - DM: mravnost v individuálních vztazích
 - VP: obecná mravnost

Zákaz zneužití práva I

- Původ v období, ve kterém se ukazovalo nutné překonat původní neomezenou absolutní povahu některých práv, zejména práva vlastnického.
- Periodické návraty (liberální – sociální akcent)
- Pojem ZZ: typ protiprávního chování, které sice formálně vyhovuje obsahovým hranicím subjektivního práva, porušuje však kritéria zákazu zneužití, která v různých právních řádech mohou být formulována odlišně (např. výlučný úmysl škodit jinému bez vlastního užitku z výkonu práva – šikana, převažující úmysl škodit (dolus generalis), rozpor se společenským určením subjektivního práva, porušení rovnováhy zúčastněných zájmů apod.).

Zákaz zneužití práva II

- **Legislativní úprava:** ústavní zákaz zneužití vlastnictví na újmu práv druhých nebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy v čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. V § 3 odst. 1 OZ zákaz výkonu ...takových práv a povinností z občanskoprávních vztahů, které bez právního důvodu zasahují do práv a oprávněných zájmů jiných osob. V tomto případě zásah není omezen na právo vlastnické, nýbrž týká se všech subjektivních práv. Zákaz se uplatní pouze v případě výkonu subjektivních práv a povinností, které je schopen korigovat či zamezit jejich výkonu.

Zákaz zneužití práva III

- **Funkce:** Zneužití subjektivního práva znamená současně porušení zákonného zákazu zneužívat subjektivních práv s praktickými právními důsledky z toho vyplývajícími (neplatnost právního úkonu dle § 39 obč. zák., splnění podmínky náhrady škody dle § 420 obč. zák. aj.).
- **Příklad:** oplocení pozemku vlastníka, který má za účel zhoršit kvalitu užívání pozemku sousedního vlastníka, aniž by přinesl užitek jednajícímu vlastníku, je případem zneužití práva (v tomto případě dokonce kvalifikovaného - šikany), které zakazuje § 3 odst. 1 obč. zákoníku. Na jeho základě se lze dovolat sankcí (náhrada škody).

Demokratismus

- Vyjadřuje řešení ve skupinách, které navenek i dovnitř prezentují společnou vůli
- Metoda: rozhodování většinou a ochrana menšiny
- V převažujících majetkových vztazích: demokracie majetku
- V převažujících osobních vztazích: demokracie hlav

Právní jistota

- Dobrá víra
- Legitimní očekávání
- Zákon nepůsobí zpětně
- Ochrana nabytých práv
- Ochrana práv třetích osob
- Prevence
- aj.

Účelnost

Východisko: „scire leges non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem

Zásady:

- Rozumnost - rozumné uspořádání
- Proporcionalita
- aj.

Nástroj: především teleologický výklad